МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Алтай

МУ «Управление образования г. Горно-Алтайска»

МБОУ «Средняя школа № 7 им. Ю.Г. Сакашевой г. Горно-Алтайска»

РАССМОТРЕНО	СОГЛАСОВАНО	УТВЕРЖДЕНО
Руководитель МО учителей нач. классов	Методическим советом школы	Директор
Д.Н. Тазова	В.А. Бадакина	А.В. Кундыева
Протокол №1 от «26» 08 2026 г.	Протокол №1 от «27» 08 2026 г.	Приказ № 171 от «27» 08 2026 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА КУРСА ВНЕУРОЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

«Государственный алтайский язык»

для обучающихся 2-4 классов

г. Горно-Алтайск. 2026 г.

Јартамал сöс

Программанын структуразы:

Титульный лист, јартамал сос (тос амадулары ла оок амадулары, грамматика ла лексиканын уренеринин кеми јарталган), кажы ла класска программалар берилген. Программа аайынча 4 класста уренеечилерге тил темиктиреринен уренер темалар:

«Ар-буткен»- 6 ч

«Бистин Республика Алтай»-1ч

«Горно-Алтайск республиканын столицазы»- 5ч

,, «Менин бош ойим. Каникулдар «Бистин торолис Россия», «Калыктын оос творчествозы» берилген. **Языковой материала берилген темалар:** «Морфология, орфография»: «Адалгыш», «јарталгыш», «Тооломо», «Солума», «Глагол», «Кубулбас». Јылдын бажында 3 класста уренген темалар такып кororине берилген: «Синтаксис ла пунктуация»: эрмек деп темала: эрмектердин будумдери ле суралтары, тегин, кыйгылу эрмектер; эрмектин эчени члендери. «Фонетика, орфоэпия, графика» болуктен: сос ло уйе, состорди кочурери. «Состин будуми» болуктен: кожулталардын бичилери.

Темалар балдардын јурумине јуук алынган. Программаны откон кийнинде балдар кандый состор уренип алган, бичип билер, грамматика ла лексикала нени уренип алган, кандый коммуникативный аргалар алынган керегинде суралтарга каруу берип болор. Программанын тозологозинде балдарды кууучындадып уредип алары болот, онын учун тос ајару программада тил темиктирер темаларга берилген. Тил темиктирер темаларла кожо языковой материалга ајару база эдилген. Морфологияны, орфографияны, синтаксисты уренер темалар бир айга (системага) кийдирилип калган. Ол керегинде оро айдылган.

Программада функциональный ууламјыла коштой таскадарынын (воспитательный) ууламјызы барат. Бу эп-аргага ајару база тын эдилген, ненин учун дезе тилин ундуп бараткан балдар тазыл-тамарын, когус-корумин, чум-јандарын да ундып, јылыйтып барат. Бу айалга социокультурный компетенцияга келижет. Ол дезе элден озо текши кижилик куунди, алтай калыкка кирип турганын, бойында кеендик, анылу санат барыла оморкоорына таскадары болот.

Јыл туркунына уренчиктер 1300-1500 сос уренип алар учурлу. 4 класста изложениелердин, сочинениелердин будумдери коптоп барар. Бичикте башка-башка будумду аутентичный тексттер бар (табышкактар, кеп состор, алкыштар, каткырмалар, туукиле балдардын јурумиле колбулу тексттер). Бу узези уредуни јилбилу эдеринде јарамакту. Је бичикте чумделге, проектный иштерле колбулу јакылталар јок, онын учун бу иш карточкалар, танынан иштер ажыра барар. Айдарда 4

класста бис алдындагы класстарда ок чылап бир канча компетенцияларга токторыбыс: коммуникативный, социокультурный, учебно-позновательный, языковой. Коммуникативный компетенция ажыра балдар угып, куучындап, бичип, кычырып, куучындажып темигу алар. Куучындажатан темалары олордын јурумиле колбулу барар. Языковой компетенция ажыра тилдин единицалары, нормалары керегинде билгирлер ле олрдын болужыла куучынын јастыра јок этирте тургузып аларына уренер. Культуроведческий компетенция керегинде оро айдылып калган.

Ороги бичилген компетенцияларла кожо бир канча принциптерге токтойлы. Элден озо ол принцип коммуникативности. Бу принцип коммуникативный компетенциянын тос амадуларын коргузет. Айдарда бу мындый эп-арга ажыра берилген уреду куучын тургузарына ууламјыланар учурлу. Экинчизинде принцип системности ле сознательности барат. Уренип турган темалар бир системага кийдирилип, танынан сагышка алынып барар учурлу.

ФГОСтын јаны ууламјыларыла коштой уредуге онойдо ок текши уределик эдилгелер (УУД) кийдирилер: личностный, метапредметный, предметный, регулятивный, коммуникативный, познавательный.

Личностный ТУЭ ажыра балдар Алтай тилдин учурын ондоп, не керекту уренип турганын, кайда тузаланарын јакшы айлап, когус ажыра откуредилер. Экинчизинде толерантность, оско калыктардын кеендигин бойынын кеендиги ажыра ондооры деген ондомолдорды јуук бойына алынар учурлу.

Метапредметный турулта ажыра уренчиктер уренгенин (тема, амаду, тос ле узеери јетирулер алары) ондоп, тексттерди кычырарынын башка-башка будумдерин тузаланып, ондогонын куучындап, сурактар, каруу берип, танынан билгирлер алып, башка-башка информацияларла иштеп (аутичный тексттер, созлик, телевидение, газеттер …), алтай тилди билгир алар эп-арга эдип алары ла танынан бойынын куучынын самоконтрольго тургузары јанынан темигу алар.

Предметный турулта уренчиктерди мындый будум иштерге ууламјылайт: тил, куучын, бичиири, кычырары, диалог, монолог, речевой айалга, тилдин марлары, системазы, фонетика, орфоэпия, морфология, синтаксис, орфография ла пунктуация, Алтай тилдие тос единицалары деген тос ондомолдорды билип алары болот. Онойдо ок алган билгирлерди бойынын куучынында тузаланарына экелет.

4 КЛАССТЫ БОЖОТКОН УРЕНЧКТИН БИЛГИРИНЕ НЕКЕЛТЕЛЕР

1.Тилдин ээжилерин билери

Фонетика, орфоэпия, орфография, согулта аайынча уренчиктин билгирине некелтелер:

Баштамы школды божодып јаткан уренчик алтай таныктарды, табыштарды ылгаштырып, јастыра јоктон айдып, бичип, олордын анылу темдектерин билип алар учурлу. Таныктардын бичилериниє, айдыларынын ээжилерин ондоп алган кийнинде состорди, эрмектерди јастыра јоктон айдарында јаан јарымыкту болор. Билип алар темалар ла фонетиканын ээжилери уредунин кеминде берилип калган.

Лексика аайынча уренчиктердин билгирине некелтелер:

Текши айалгаларда тузаланып турган состорло коштой, эрмек-куучыны бай, јараш, эпту болзын деп, уренчиктер билер учурлу:

-состордин текши учурын ондоп;

-коп учурлу ла јаныс учурлу состорди эрмек-куучынында тузаланып;

-учуры јуук ла удура учурлу состорди эрмек-куучынында тузаланып;

-јаны учурлу (неологизимдер) ла эски учулу (архаизимдер) состорди эрмек-куучынында тузаланып;

-бузулбас сосколбулардын учурларын ылгаштырып, эрмек-куучынында тузаланып ;

-јарчаал состорди эрмек-куучынында тузаланып.

Сос будурери ле сос кубултар (словообразование и формообразование) эп-аргаларды тузаланары

Сос будурери ле сос кубултары алтай тилди уренеринде база бир јаан болук болот. уренчиктерге кыйылтазы јоктон билер керек:

-состин анылу болуктерин (тазыл, тозого, сос будурер ле сос кубултар кожулталарды);

-јаныс тазылду состорди;

-сос будурер ле сос кубултар эп-аргаларды;

-адалгыштарды темдектеген состорди коп тоого тургузып;

-ас ла коп тоодо адалгыштарды кубултқыштарла кубултып;

-мензинер кожулталу адалгыштарды јастыра јоктон эрмек-куучынына тузаланары;

-јузуннин кожултазын алынган солумаларды јастыра јоктон эрмек-куучынына тузаланары;

-башка-башка ойдо ло јузунде турган глаголдорды чын тузаланары;

-адалгыштан адалгыш будурери;

-адалгыштає јарталгыш будурери;

-ээчий тоозын коргускен тооломолорды турган тоозын коргускен тооломолордон будурери;

-јакару будумду глаголдордон адалгыш будурери.

Куучын-эрмектин болуктерин (морфология) билери

Баштамы школдо алтай тилди уренип турган балдар программалар аайынча куучын-эрмектиє болуктерин адап, суpактарын, нени темдектеп турганын (предмет, предметтин темдеги, эдилге,

эдилгенин айалгазы) билип алган кийнинде, орто уредулу школдо уренгенде јенил болор, онон улам уренчиктерге билер керек:

-куучын-эрмектин болуктерин (адалгыш, јарталгыш, глагол, солума, тооломо, кубулбас);

-куучын-эрмектин болушчы болуктерин (болугеш, колбоочы, уланты);

-модальный состорди (кыйгылулар, кириш состор);

-предметти, айалганы коргускен адалгыштарды;

-ос ло текши адалгыштарды;

-предметтин онин, амтамын, будумин,чындыйын, бескезин, кижинин ле тындулардын кылык-јанын коргускен качественный јарталгыштарды;

-предметтин ойло, јерле колбузын коргускен относительный јарталгыштарды;

-глаголдын ойлорин ылгаштырып, куучын-эрмегинде тузаланып;

-глаголдын тоозы ла јузундерин ылгаштырып, куучын-эрмегинде тузаланып;

-јакылта, јопсинер, токтодылу кеберлу глаголдорды;

-предметтиє турган тоозын ла ээчий тоозын коргускен тооломолорды;

-ас ла коп тоодо суракту, токтодылу, коргузер солумаларды;

-јузундерле кубулган солумаларды куучын-эрмегинде тузаланып;

-эдилгениє јерин, ойин, амадузын коргускен кубулбастарды;

-суракту, тыныдар учурлу, токтодылу, тундештирер учурлу болугештерди;

-колбоочылардын учурын;

-јерин, кемин, ойин коргузер улантыларды;

-суунгенин, ачынганын, оморкогонын коргузер кыйгулыларды;

-кириш состорди кечире-куучында тузаланып.

Синтаксис ле пунктуация:

Баштамы школды божодып јаткан уренчиктер программа аайынча сосколбулар, эрмектер тургузып уренип алар учурлу. Бу алган билгирлер эрмек-куучынын тазыктырарынын бир јаан алтамы болор, айдарда тортинчи классты божодып тура, уренчиктер билер керек:

-сосколбулар тургузып, ылгаштырып, куучын-эрмегинде тузаланып;

-бузулбас сосколбулар, укташ состор куучын-эрмегинде тузаланып;

-состордиє колбузын сурактар ажыра табып;

-табылу, суракту, јакару, кыйгылу эрмектерди куучын-эрмегинде тузаланып;

-эрмектерди айтканда алтай тилдин ээжилерине келиштире уннин тебузин, согултаны, курмелгени тузаланып;

-эки, уч эрмектеє турган кечире-куучын айдып, улалтып;

-оско кижиниє, уредучинин, балдардын сурактарына толо кару берип;

-сос, эрмек, куучын деп ондомолдорды ылгаштырып.

2.Эрмек-куучынды тазыктырарына некелтелер:

Баштамы школды божодып јаткан уренчиктер программада берилген темаларла айткан эрмек-куучынды лаптап угуп, ондоп турганыла коштой, текстти чокым, јарт кычырып, кочурип, куучындап, кычырганыла бойынын шуултезин айдып темигип таскаар.

Балдардын тилин состорло байыдары јаан учурлу. Уренчиктер канча кире коп сос билер, ончо ло кире эрмек-куучыны чокым, эпту, јарт болор. Лексикала темалар уредунин кеминде берилип салган. Текши эбиртип коргондо баштамы школды божоткон балдар мындый айалгаларла состорди тузаланып билер керек :

а) текши эл-јондыкты тебузинин эрмек-куучыны (социально-бытовая сфера общения)

-таныжып, јакшылажып; билези, торогондори керегинде куучындап; јаан улуска баштанып;-садулу јерден садыжып; су-кадыкты корулаары керегинде куучындап.

б)уреду ле иштиє тебузинин эрмек-куучыны (учебно-трудовая сфера общения)

-уреду, школдын јуруми; уренчиктин куни, бош ойи; эне-адазына болуш јетиргенин;

в) текши эл-јондык ла кееендиктиє тебузиниє эрмек-куучыны (социально-культурная сфера общения)

-торол республиказынын калазы, јурттары, кереестери; торол ороон;

г)текши-јондык јетирулердин эрмек-куучыны (средства массовой информации)

-байрамдар; ар-буткен ле экология; кееркедим литература ла калыктын оос чумделгези.

Баштамы класстарды божоткон (торол тилин јаны уренип турган) уренчиктер алтай тилле билер учурлу:

Угары (аудирование):

-уредучинин, нокорлориниє, оско до улустын айтканын угып, укканын когус-санаазына алар; угып алган эрмек-куучынды алдынан бойы улуска јарт болзын деп јетирерге белетенер.

Куучындаары (говорение):

-программада берилген темаларла бош, јайым куучындаар; кечире-куучынды баштап, онон ары улалтар; сурактарга кару берип, алдынан бойы сурактар тургузар;

-кычырганын, укканын (программанын кеминде) куучындаар; бир канча кижи кууучындашканда эрмек-куучын не керегинде болгонын тїрген ондоп, ого туружар.

Кычырары (чтение):

-50-60 состу текст кычырар; кычырган чумдемелди когус-санаазына алып, ондогонын кыскарта куучындап берер; кычырган чумдемелле сурактарга кару берер;

-кычырган чумдемелле алдынан сурактар тургузар; чумдемелде ан-куштын, кижинин кылык-јаныла колболу состорди, эрмектерди чыгара кычырып берер;

-чумдемелде эдилгенин айалгазын, аайын, темдегин коргузип турган состорди, эрмектерди чыгара кычырып берер.

Бичиири (письмо):

-55-65 состу ченелте изложение бичиири;

-55-65 состу ченелте диктант бичиири;

-5-8 эрмекту сочинение бичиири;

-бичиктеє, доскодон јастырбай состор, эрмектер коруп бичиир.

Кочурери (перевод):

-состорди, эрмектерди јастырбай, эки тилле коштомо (орус тилден алтай тилге, алтай тилден орус тилге) кочурер; угып, кычырып алган тексттерди алдынан бойына, оско улуска јарт болзын этирте кочурер; кочурме созликтерле тузаланып уренип алар.

3. Алтай республикада јаткан карыш албатынын чум-јандарын билерине некелтелер.

-алтай албатынын чум-јандарын программанын кеминде билип, когуске алып, учурын, не керекту откурилип турганын ондоп алар (байрамдар, албатынын ойындары, јаан улусты тоорынын јанжыгулары, албатынын аш-курсагы, ус эдимдери, кийим-тудумы);

оско калыктын чум-јадары (байрамдар, ойындар, јанжыгулар, оос

чумду сози), башказы, анылузы;

-оско албатынын чум-јандарын, корумин, јанжыгуларын тооп темигер;

-алтай калыктын оос чумду сози (эркеледер сос, соотомол, чорчок, табышкак, кеп ле укаа состор, тооломош, модор сос, кожон, алкыш, соојын, кеп куучын);

-албатынын оос чумду созинин жанырларын ылгаштырып, анылузын, башказын ондоп алар.

Ўренетен сöстöрдиң кеми:

2 класс – 400-450 сöскö јетире

3 класс – 450-500 сöскö јетире

4 класс - 500-550 сöскö јетире.

Кычырарының кеми:

2 класс – 25-30 сöс

3 класс - 35-40 сöс

4 класс - 40-45 сöс

Диктант бичиири:

2 класс – 10-20 сöс

3 класс - 20-30 сöс

4 класс - 30-40 сöс

Изложение бичиири:

2 класс – 10-20 сöс

3 класс - 20-30 сöс

4 класс - 30-40 сöс

Сочинение бичиири:

2 класс – 20-25 сöс

3 класс - 40-45 сöс

4 класс - 50- 60 сöс

2 класс

Тематикалык пландаш

№ п/п		Уроктын темазы	т
		Бистин эрмек куучын	
1	1.1	Бистин эрмек куучыныс ла тилис.	1
2	1.2	Катап корори . Эрмек	1
		Текст.	
3	2.1	Текст. Орток-куучын	1
		Эрмек	
4	3.1	Эрмек	1
5	3.2	Эрмектин эчени члендери	1
6	3.3	Билеригерди ченеп коригер	1
7.	3.4	Танмалык	1
		Эрмек –куучыннын табыштары	
8	4.1	Унду табыштар	1
9	4.2	Элес унду табыштар	1

10	4.3	Туйук табыштар	1
11	4.4	Состин бажында турар таныктар	1
12	4.5	Состин бажында турбас таныктар	1
13	4.6	Орус тилден кирген таныктар	1
14	4.7	Канча?	1
15	4.8	Уйе состин болуги.Согулта.	1
16	4.9	Состордиjолдонjолго кочурери	1
17	4.10	Тест Табыштар ла таныктар	1
18	4.11	1астыраларла иш.	1
19	4.12	Проект «Самара»	1
		Сос. Состин учуры	
20	5.1	Удура учурлу сöстöр (антонимдер)	1
21	5.2	Учуры jуук сöстöр (синонимдер)	1
22	5.3	Учуры jуук сöстöрди тузаланары	1
23	5.4	Тазылы jаныс состор	1
24	5.5	Состордо кожулталарды чын бичиири	1
25	5.6	Орус тилден кирген состордин кожулталары	1
		Куучын-эрмектин болуктери	
26	6.1	Куучын-эрмектин болуктери	1
27	6.2	Адалгыш	1
28	6.3	Jаныс ла коп тоодо турган адалгыштар	1
29	6.4	Ос ло текши адалгыштар	1
30	6.5	Jарталгыштын суректары	1
31	6.6	Глагол	1
32	6.7	Глаголдын суректары	1
33	6.8	Проект «Созлик»	1
34	6.9	Катап корори	1

5. Тематикалык пландаш

№ п/п	Болуктин ле теманын номерлери	Уроктын темазы	Час тын тоозы	Өткӱрилет ен өй	Өткӱрил ген өй
		Тил ле эрмек-куучын			
1	1.1.	Отконин катап корори			
		Текст.			
2	2.1.	Текст.Катап корори			
3	2.2.	Текст.Кус келди			
		III.Эрмек. Сосколбу			
4	3.1	Амадузы јанынан эрмектердин будумдери			
5	3.2	Суракту, јетиру эрмектер			
6	3.3	Јакару эрмектер			
7	3.4	Эрмектин тос члендери			
8	3.5	Проект «Менин соогим»			
9	3.6	Кениткен эрмектер			
10	3.7	Јартаачы			
11	3.8	Толтыраачы			
12	3.9	Айалга.			
13	3.10	Билеригерди ченеп коригер			
		VI Сос			
14	4.1	Состин лексика учуры			
15	4.2	Бистин улекер «Состин телекейи»			
16	4.3	Сос. Сости јолдон јолго кочурери			
17	4.4	Унду табыштар			
18	4.5	Туйук ла унгур табыштар ла таныктар			
19	4.6	Билеригерди ченеп коригер			
20	4.7	Тазылы јаныс состор			
21	4.8	Колболу состор			
		V.Куучын – эрмектин болуктери			
22	5.1	Адалгыштын коп тоозы			
23	5.2	Кубулткыштар			
24	5.3	Омолоочи кубулкыш			
25	5.4	Јерлеечи кубулткыш			
26	5.5	Чыгытту кубулткыш			
27	5.6	Јарталгыш адалгыштан будери			
28	5.7	Билеригерди ченеп коригер			
29	5.8	Јӱзӱннин солумалары кубулткыштарла кубулары			
30	5.9	Глаголдын суректары			
31	5.10	Тооломонын суректары			
32	5.11	Тест Куучын-эрмектин болуктери			
33	5.12	Билеригерди ченеп коригер			
34	5.13	Јыл туркунына уренгенин катап корори			

4 класс

4. Календарно – тематикалык пландаш

№ п\п	Тос болуктин ле уроктын темазы	Уроктын темазы	Берилген ч
		1.Отконин катап корори .Текст.Эрмек	
1	1.1	Бистин эрмек-куучыныс ла тилис	1
2	1.2	Текст кандый болот? Эрмек	1
3	1.3	Чумдемел иш. Менин билем	1
		2.Эрмек	
4	2.1	Кычыру состу эрмектер	1
5	2.2	Кениткен эрмектер	1
6	2.3	Эрмектин эчени члендери	1
7	2.4	Сосколбу .	1
8	2.5	Колболу эрмектер	1
9	2.6	Чике эрмек куучын	1
10	2.7	Билеригерди ченеп коригер	1
		3.Сос	
11	3.1	Оско тилден кирген состор	1
12	3.2	Эскирип калган состор	1
13	3.3	Состин тазылы.	1
14	3.4	Сос будурер кожулта	1
15	3.5	Колболу состор	1
16	3.6	Бистин улекерис «Ар-буткенле колболу состор»	1
		4. Куучын- эрмектин болуктери	
17	4.1	Алдынан учурлу куучын- эрмектин болуктери	1
18	4.2	Болушчы учурлу куучын- эрмектин болуктери	1
		5. Адалгыш	
19	5.1	Ос ло текши адалгыштар	1
20	5.2	Адалгыштардын тоозы	1
21	5.3	Бистин улекерис Созлик тургузадыс	1
		6.Јарталгыш	
22	7.1	Јарталгыштын будери	1
23	7.2	Билеригерди ченеп коригер	
		7.Тооломо	
24	8.1	Тооломоло таныжары.	1
25	8.2	Предметтин тургуза тоозын коргузер тооломолор	1

26	8.3	Тооломонын эрмекте учуры	
		8. Солума	
27	9.1	Јузуннин солумаларына сурак тургузары	1
28	9.2	Солуманын кубулткыштарла кубулары	1
29	9.3	Билеригерди ченеп коригер	
		9. Кубулбас	
30	10.1	Ойин коргузер кубулбастар	1
31	10.2	Билеригерди ченеп коригер	1
		10. Глагол	
32	11.1	Глаголдын эрмекте учуры	1
33	11.2	Глаголдын будери	1
34	11.3	Катап корори	